

DOMAGOJ VIDOVIĆ

Kratak poredbeni osvrt na hrvatsku i ukrajinsku antroponimiju¹

Uvod

Hrvatske i ukrajinske povijesne i kulturne veze kao da su obrnuto proporcionalne udaljenosti između dviju prijateljskih država i dvaju prijateljskih naroda. Hrvate i Ukrajince povezuju drevne veze iz razdoblja prije doseljavanja Hrvata na područje od Jadrana do Drave i Dunava (dok su dijelove Ukrajine nastanjivali Bijeli Hrvati), ali i suvremene s obzirom na to da su panonski i sjevernojadranski Hrvati i zapadni Ukrajinci bili zajedno pod Habsburgovcima dvjestotinjak godina, a Dalmatinci i Bokelji od Zadra do Budve stotinjak su godina kraće sa zapadnim Ukrajincima dijelili istu sudbinu. Iz toga razdoblja potječu najsnažnije kulturne i književne hrvatsko-ukrajinske veze. Njihov je baštinik jedan od najvećih hrvatskih književnika, Miroslav Krleža, koji je mnogobrojne stranice posvetio ratnim zbivanjima u Galiciji, pokrajini na razmeđu današnje Ukrajine i Poljske.

Iako hrvatski i ukrajinski jezik pripadaju dvjema različitim podskupinama slavenskih jezika (hrvatski južnoslavenskoj, a ukrajinski istočnoslavenskoj), neke su njihove sličnosti jedinstvene u slavenskome svijetu. Povezuje ih ikavski odraz jata, s tom razlikom da je on u Hrvata (i Bošnjaka) dijalektna pojava premda je većina hrvatskih organskih idioma ikavska (ikavski je izgovor najrasprostranjeniji među štokavcima i čakavcima, a bilježimo ga i među kajkavcima), a u ukrajinskome je ikavski izgovor standardnojezičan (usp. hrvatske dijalektne apelative *sičanj* i *ponediljak* te ukrajinske standardnojezične *sičenj* i *ponedilok*). Nije neočekivana podudarnost nekih hrvatskih i ukrajinskih toponima, pa su na hrvatskome jezičnom području zabilježeni ojkonomi *Kijevo* (najpoznatije je Kijevo kod Knina, iz kojega su koncem kolovoza 1991. istjerani svi hrvatski stanovnici, a i selo Kijevo kod Sanskoga Mosta imalo je do 1991. znatan udio Hrvata) i *Kijev Do* (riječ je o naselju u Popovu u istočnoj Hercegovini, u kojemu je 13. studenoga 1991. zabilježen prvi masovni zločin nad Hrvatima u Bosni i Hercegovini) usporedivi s imenom ukrajinskoga glavnog grada Kijiva. Navedeni se hrvatski i ukrajinski ojkonomi obično dovode u vezu s apelativom *kij* 'štap, batina, čekić', ali i s osobnim imenom *Kij* potvrđenim koncem XV. stoljeća u istočnoj Hercegovini, a još prije u staroslavenskim i staroruskim tekstovima (kao osnivači Kijiva spominju se braća Kij, Šček i Horiv).

¹ Ovaj rad napisan je na međuinstitucijskome projektu *Repozitorij nacionalnomanjinskih jezika u Hrvatskoj*, koji se provodi u sklopu temeljne djelatnosti Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje u suradnji s Institutom za migracije i narodnosti te na projektu *Muško i žensko u hrvatskome jeziku* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Nažalost, poveznice dalmatinskoga i bosanskoga Kijeva te hercegovačkoga Kijeva Dola s ukrajinskim Kijivom nisu samo etimološke, ta su naselja pretrpjela teška razaranja, a njihovi stanovnici stradanja i progone kakve danas prolazi ukrajinski glavni grad i njegovi stanovnici.

Hrvatsko-ukrajinskim vezama ustrajno se bavio ukrajinski filolog, povjesničar i diplomat Evgen Paščenko. Dana 8. svibnja navršava se prva obljetnica njegove smrti, pa ovo štivo posvećujem jednomu od najgorljivijih pobornika hrvatsko-ukrajinskoga prijateljstva s nadom da će Ukrajina što prije biti oslobođena i obnovljena te da će se svi njezini stanovnici vratiti u svoje domove.

U ovome ću vam radu na temelju obrade deset najčešćih muških i ženskih osobnih imena te prezimena nastojati približiti sličnosti i razlike između hrvatskoga i ukrajinskoga antroponimijskog fonda.

Najčešća hrvatska i ukrajinska ženska imena

Među deset najčešćih hrvatskih ženskih imena pet je kršćanskih (Marija, Ana, Ivana, Katarina i Marina), četiri su narodna (Nada, Dragica, Ljubica i Vesna), a jedno je nejasna postanja (osobno se ime Mirjana može izvoditi od osobnih imena Mirjam i Mira). Među pet su najčešćih hrvatskih ženskih imena čak četiri kršćanska, a narodna su imena znatno rjeđe zastupljena u mlađim naraštajima. Iako stranih imena nema među deset najčešćih ženskih imena, ona su izrazito zastupljena među djevojčicama rođenim početkom XXI. stoljeća. Među najčešćim ukrajinskim imenima također prevladavaju kršćanska (Marija, Gana, Valentina, Olga, Tetjana i Natalija), a nešto su rjeđe potvrđena narodna (Ljudmila i Nadija) i strana imena (Galina). Osobno ime Olena (usporedivo s hrvatskim imenima Elena, Helena i Jelena) može biti mitološkoga ili kršćanskoga postanja. Među kršćanskim imenima prevladavaju ona koja su zajednička kršćanskomu istoku i zapadu (Marija, Gana i Tetjana), dio ih je češći na kršćanskome zapadu (Natalija i Valentina), a osobno ime Olga povezuje se sa svetom Olgom Kijivskom, jednom od prvih istočnoslavenskih svetica, koja je nakon krštenja ponijela ime Helena (ukrajinski Olena), a živjela je u X. stoljeću. Usporedimo li najčešća hrvatska i ukrajinska ženska imena, uočiti ćemo da su kršćanska imena Marija i Ana odnosno Marija i Gana najčešća u obama osobnoimenskim fondovima. Većina je hrvatskih i ukrajinskih imena istovjetna (Ljudmila, Marija, Marina, Olga, Valentina i Vesna) ili slična (Katarina i Katerina, Nada i Nadija te Tatjana i Tetjana), s tim da su osobna imena Olga i Tatjana u hrvatski osobnoimenski fond ušla iz ruskoga osobnoimenskog fonda koncem XVIII. stoljeća (Olga) i u XIX. stoljeću (Tatjana), a osobno ime Ljudmila u XIX. stoljeću ušlo je iz češkoga i ruskoga. S druge strane, osobno je ime Vesna u ukrajinski osobnoimenski fond ušlo iz bugarskoga osobnoimenskog fonda. U hrvatskome osobnoimenskom fondu razmjerno je rijetko strano ime Galina, a osobna imena Dragica (potvrđeno je žensko ime Draga), Ljubica (hrvatsko ime Ljubica može se povezati s nazivom cvijeta ili izvoditi iz glagola *ljubiti*, a iz toga se glagola izvodi ukrajinsko ime Ljuba) i Mirjana nisu potvrđena u ukrajinskome osobnoimenskom fondu.

1. tablica: Najčešća hrvatska i ukrajinska ženska imena

	Hrvatska	Ukrajina
1.	Marija	Marija
2.	Ana	Hana
3.	Ivana	Valentina
4.	Mirjana	Olga
5.	Katarina	Galina
6.	Nada	Tetjana
7.	Dragica	Nadija
8.	Ljubica	Ljudmila
9.	Vesna	Olena
10.	Marina	Natalija

Najčešća hrvatska i ukrajinska muška imena

Među deset najčešćih hrvatskih muških imena sedam je kršćanskih (Ivan, Josip, Marko, Stjepan, Ivica, Ante i Nikola), dva su narodna (Tomislav i Željko) i jedno strano (Mario). Svih je deset najčešćih ukrajinskih imena kršćansko (Mikola, Oleksandr, Ivan, Vasilj, Sergij, Viktor, Anatolij, Mihajlo, Petro i Volodimir). Pritom treba napomenuti da je osobno ime Volodimir nosio sveti Vladimir Veliki (958. – 1015.), koji je, poput svete Olge, jedan od prvih istočnoslavenskih svetaca. Hrvati u Baru i okolici štiju svetoga Ivana Vladimira (oko 990. – 1016.), službeno nekanoniziranoga svetca nepodijeljene Kršćanske Crkve i dukljanskoga kralja, tako da se osobno ime Vladimir među Hrvatima u Baru i okolici, a povijesno i u Makarskome primorju i na Korčuli, može smatrati kršćanskim iako je postanjem narodno. Usporedimo li najčešća hrvatska i ukrajinska kršćanska imena, uočiti ćemo da su kršćanska imena Ivan, Josip, Marko, Mihajlo i Viktor potvrđena u obama fondovima. Pritom treba napomenuti da je osobno ime Mihajlo tradicionalno potvrđeno na dubrovačkome području, a do danas među Hrvatima u istočnoj Hercegovini, te da je kršćansko ime Josip razmjerno rijetko potvrđeno u ukrajinskome osobnoimenskom fondu. Ipak, u ukrajinskome je osobnoimenskom fondu zabilježen lik Osip usporediv s istopisnim hrvatskim likom potvrđenim u XV. stoljeću. Ukrajinsko kršćansko ime Vasilj usporedivo je s osobnim imenom Bazilij, koje je sa svojim inačicama razmjerno često potvrđeno tijekom srednjovjekovlja u Boki kotorskoj, a da je ime Vasilj moglo biti potvrđeno i među Hrvatima, pokazuje prezime Vasilj u zapadnoj Hercegovini. Osobnomu imenu Sergij srodno je hrvatsko ime Srđ, do danas potvrđeno na dubrovačkome području, a nekoć i u Boki kotorskoj i Baru. Srodna su hrvatska i ukrajinska imena Nikola i Mikola (na čakavskome je području i među dijelom štokavaca od Hercegovine preko Dubrovnika do Boke kotorske i Bara potvrđen lik Mikula), Aleksandar i Oleksandr, Petar i Petro, Stjepan i Stepan (lik je Stepan do kasnoga srednjovjekovlja bio i temeljni hrvatski lik) te Vladimir i Volodimir. Hrvatsko osobno

ime Ante izvodi se od temeljnoga lika Antun, a u ukrajinskome su osobnoimenskom fondu potvrđena kršćanska imena Antonij i Anton. U ukrajinskome osobnoimenskom fondu nema izvedenoga imena Ivica, ali su potvrđena osobna imena Ivanko, Ivas, Ivasik i Ivaško. Strano ime Mario te narodna Tomislav i Željko nisu potvrđena u ukrajinskome fondu. S druge strane, osobno je ime Anatol(ij) među Hrvatima vrlo rijetko. Potvrđeno je od konca XIX. stoljeća te je u hrvatski osobnoimenski fond uglavnom ušlo iz ruskoga.

2. tablica: Najčešća hrvatska i ukrajinska muška imena

	Hrvatska	Ukrajina
1.	Ivan	Mikola
2.	Josip	Volodimir
3.	Marko	Oleksandr
4.	Stjepan	Ivan
5.	Tomislav	Vasilj
6.	Željko	Sergij
7.	Ivica	Viktor
8.	Ante	Anatolij
9.	Mario	Mihajlo
10.	Nikola	Petro

3. Najčešća hrvatska i ukrajinska prezimena

Od deset najčešćih hrvatskih prezimena četiri sigurno potječu od osobnoga imena: Marić (< Mara < Margareta/Marija), Jurić (< Jure < Juraj), Vuković (< Vuk) i Marković (< Marko). Prezime se Novak može dovesti u vezu s homonimnim narodnim imenom ili može upućivati na doseljenike (povijesno je novak novi stanovnik nekoga područja). Nadimačkoga su postanja prezimena Babić (ovisno o naglasku, prezime se može dovesti u vezu s imenicama *baba* ili *babo* 'otac') i Knežević (< knez). Nazivima zanimanja motivirana su prezimena Kovačević i Kovačić (< kovač), a najrasprostranjenije hrvatsko prezime Horvat povezuje se s etnonimom Hrvat. S druge strane, čak je devet od deset najčešćih ukrajinskih prezimena poteklo od naziva zanimanja: Bondarenko (bačvar), Melnik (mlinar), Kovalenko i Kovalčuk (kovač), Kravčenko (krojač), Olinik (uljar), Ševčenko i Ševčuk (obučar, postolar) te Tkačenko (tkalac). Samo je prezime Bojko drukčijega postanja te se najčešće dovodi u vezu s ukrajinskim plemenom Bojki, koje nastanjuje tromeđu Ukrajine, Slovačke i Poljske. Pojedini istraživači (poput američkoga povjesničara mađarsko-ukrajinskoga podrijetla Paula Roberta Magocsija) drže da barem dio pripadnika plemena Bojki potječe od Bijelih Hrvata. Hrvatska prezimena Kovačević i Kovačić srodna su ukrajinskim prezimenima Kovalenko i Kovalčuk, prezime Marković prezimenu Marčenko, a Vuković prezimenu Vovk (prezime Vovk potvrđeno je i među Ukrajincima u Hrvatskoj). S druge strane, ukrajinsko je prezime Bondarenko

usporedivo s hrvatskim prezimenima Bačvar, Bačvarević i Bačvarić, prezime Olinik s prezimenima Uljar i Uljarević, prezime Melnik s razmjerno rijetkim prezimenom Melnjak na varaždinskome području, a prezime Tkačenko s prezimenom Tkalčević (koje je moglo nastati i prevođenjem njemačkoga prezimena Weber). Nadalje, ukrajinsko je prezime Kravčenko usporedivo s hrvatskim prezimenima Krajač i Krajačić, a ukrajinska prezimena Ševčenko i Ševčuk s hrvatskim prezimenima njemačkoga postanja Šoštar, Šustar, Šuster i sl. (povijesno prezime Postolarić, nastalo od hrvatskoga apelativa *postola* ‘cipela’, zabilježeno je na kvarnerskim otocima). Očekivano su ukrajinska prezimena semantički srodnija prezimenima u središnjim i sjeverozapadnim hrvatskim krajevima, u kojima je obrt bio znatno razvijeniji nego u primorskim krajevima, pa je u tim krajevima veći udio prezimena motiviranih nazivima zanimanja.

3. tablica: Najčešća hrvatska i ukrajinska prezimena

	Hrvatska	Ukrajina
1.	Horvat	Melnik
2.	Kovačević	Ševčenko
3.	Babić	Bojko
4.	Marić	Kovalenko
5.	Jurić	Bondarenko
6.	Novak	Tkačenko
7.	Kovačić	Kovalčuk
8.	Knežević	Kravčenko
9.	Vuković	Olinik
10.	Marković	Ševčuk

Zaključak

Hrvatske i ukrajinske dubinske poveznice (poput ikavice i traga Bijelih Hrvata u ukrajinskoj etnogenezi) ogledaju se i u hrvatskome i ukrajinskome povijesnom i suvremenom antroponimijskom fondu. Tako su dva najčešća hrvatska i ukrajinska ženska imena Marija i Ana (ukrajinski Gana), a Hrvati i Ukrajinci dijele srodne povijesne likove kršćanskih imena Josip (Osip) i Nikola (Mikula i Mikola). Najveće su razlike između Hrvata i Ukrajinaca u prezimenskome fondu, u kojemu kod Hrvata prevladavaju prezimena potekla od osobnih imena, a u Ukrajinaca prezimena potekla od naziva zanimanja.